

УДК 378.477

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6\(24\)-1005-1016](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2024-6(24)-1005-1016)

Скиба Оксана Миколаївна викладач кафедри мовної підготовки, Національний інститут Національної гвардії України, вул. Фрометівська, 2, м. Київ, 03039, тел.: (044) 264-52-54, <https://orcid.org/0009-0002-0758-1955>

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕЛІНГВІСТИЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Анотація. У статті висвітлено підходи до формування граматичної компетенції у студентів нелінгвістичних спеціальностей. Узагальнено підходи до визначення граматичної компетенції у науковій літературі (знання про граматичні конструкції та розуміння особливості їх вживання в усному та письмовому мовленні; уміння на навички будувати мовленнєву діяльність з урахуванням граматичних одиниць відповідно до стилю мовлення; здатність здобувачів освіти до граматично правильного оформлення своїх думок в усній та письмовій формі і розуміння граматичного матеріалу, що вживається іншими особами; комплекс знань про граматичні конструкції та можливі засоби вираження граматичних одиниць, а також уміння та навички їх застосування під час спілкування тощо). Стверджується, що граматики є основою, за допомогою якої будується грамотне мовлення, адже не можна передати ідею тільки за допомогою лексичних одиниць, адже вони називають тільки предмет або явище, тому необхідно приділяти увагу цьому аспекту вивчення мови. Для формування граматичної компетенції необхідно розуміти, що у студентів є явні та неявні знання. До явних знань відносяться знання граматичних правил та правила вживання граматичних конструкцій, також явні знання через виправлення помилок допомагають студентам прийти до розуміння того чи іншого правила. Неявні знання є автоматичними та не потребують додаткового опрацювання студентами; такі знання є несвідомим, інтерналізованим знанням іноземної мови, яка доступна під час спонтанного мовлення. Відомо, що формувати граматичну компетентність студентів нелінгвістичних спеціальностей можна за допомогою різних підходів. Разом із тим, найрозповсюдженішими з них є граматики-перекладацький підхід (вважається традиційним підходом до формування граматичної компетентності, який активно почали використовувати у другій половині ХХ століття. У цьому підході використовується як іноземна, так і рідна мова), комунікативний підхід (граматичний матеріал не може бути основним об'єктом і головною метою навчальної діяльності); підхід із використанням

інформаційних технологій (розвиток технологій надав нові виміри та висунув нові вимоги до матеріалів для додаткового опрацювання та матеріалів для самостійної роботи. Установлено, що інтерактивні мультимедійні елементи можуть не лише підвищити залучення студентів, але й запропонувати персоналізований досвід навчання).

Ключові слова: викладання англійської мови, формування граматичної компетенції, студенти немовних спеціальностей.

Skyba Oksana Mykolaivna teacher of the Language Training Department, National Institute of the National Guard of Ukraine, St. Frometivska, 2, Kyiv, 03039, tel.: (044) 264-52-54, <https://orcid.org/0009-0002-0758-1955>

FORMATION OF GRAMMATICAL COMPETENCE IN STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES

Abstract. The article highlights approaches to the formation of grammatical competence in students of non-linguistic specialties. Approaches to the definition of grammatical competence in scientific literature are summarized (knowledge of grammatical constructions and understanding of the features of their use in oral and written speech; the ability to build speech activity taking into account grammatical units in accordance with the style of speech; the ability of students to express their thoughts grammatically correctly in oral and written form and understanding of grammatical material used by other persons; a complex of knowledge on grammatical constructions and possible means of expressing grammatical units, as well as the ability and skills to use them during communication, etc.). It is argued that grammar is the basis by which competent speech is built, because it is impossible to convey an idea only with the help of lexical units, as they only name an object or phenomenon, so it is necessary to pay attention to this aspect of language learning. To form grammatical competence it is necessary to understand that students have explicit and implicit knowledge. Explicit knowledge includes grammar rules and the rules of using grammar constructions; it helps students understand grammar rules. Implicit knowledge is automatic knowledge which does not require additional processing by students; such knowledge is unconscious, internalized knowledge of a foreign language, which is available during spontaneous speech. It is known that there are some approaches how to form the grammatical competence of students of non-linguistic specialties. At the same time, the most widespread of them are the grammar-translation approach (it is considered a traditional approach to the formation of grammatical competence, which began to be actively used in the second half of the XXth century. This approach uses both a foreign and a native language), a communicative approach (grammatical material is

not the main object and main goal of educational activity); an information and technology approach (the development of technology provided new dimensions and put forward new requirements for materials for additional processing and materials for independent work. It is established that interactive multimedia elements can not only increase student engagement, but also offer a personalized learning experience).

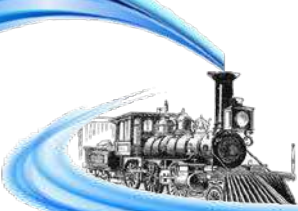
Keywords: teaching English, forming grammatical competence, students of non-linguistic specialties.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві неможливо уявити конкурентоспроможних фахівців без знання іноземної мови, особливо англійської. Тому освітні програми бакалаврського і магістерського рівня обов'язково містять курси з англійської мови, під час яких вивчається як матеріал загального вжитку, так і фахова лексика. Враховуючи сучасні реалії та досить невелику кількість годин, які відводиться на вивчення мови зі студентами нелінгвістичних спеціальностей, викладачі весь час шукають шляхи підвищення ефективності та покращення підходів до викладання. Знання англійської мови також сприяє міжкультурній комунікації та установленню зв'язків з представниками інших країн.

Провідне місце в вивченні англійської мови завжди відіграло усне мовлення, що відображено в програмах та відповідному навчально-методичному забезпеченні. Зазначається, що усне мовлення дозволяє користуватися мовою в реальних умовах, спілкуючись з іноземцями та втілюючи у життя суспільні проєкти. Причому, викладачі мають створити умови для природної комунікації, максимально наближеної до умов реального життя.

Разом із тим, необхідно зазначити, що успішність усного та письмового спілкування англійською мовою залежить не тільки від бажання здобувача освіти виконувати цей вид мовленнєвої діяльності, але й від уміння реалізовувати мовленнєвий намір, що залежить від ступеня володіння англійською мовою та уміння доцільного вживання мовленнєвих одиниць під час спілкування. Отже, одним із найважливіших аспектів вивчення англійської мови є формування граматичних навичок та граматичної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На основі аналізу наукової літератури можна стверджувати, що педагоги неодноразово зверталися до проблем викладання англійської мови студентам немовних спеціальностей. Так, викладання англійської мови в умовах пандемії розглядалося Р. Адерсоном, вплив інформаційних технологій на засвоєння словникового запасу, розуміння прочитаного та вивчення лексики висвітлено Хезрлу С., Елліс Р., Садегі К., прийоми та принципи викладання мови представлено

М. Фліманом, ігрові вправи на розвиток граматичних умінь розроблено М. Флетчером та М. Манном тощо.

Разом із тим, вважаємо, що узагальнення підходів до визначення терміну «граматична компетентність» та висвітлення власного досвіду з цього питання є необхідним для подальшого розвитку педагогічної науки, що і є **метою** нашої публікації.

Для цього вважаємо за необхідне вирішити наступні **завдання**:

1. узагальнити підходи до визначення граматичної компетенції
2. виділити основні підходи до формування граматичної компетенції
3. висвітити власний досвід з формування граматичної компетентності здобувачів освіти

Виклад основного матеріалу. Знання граматики є необхідним та обов'язковим компонентом вивчення англійської мови, а формування граматичної компетентності сприяє необхідним елементом розвитку мовленнєвих навичок. Перш за все, вважаємо за необхідне висвітлити підходи до визначення граматичної компетентності в науковій літературі. Так, граматичну компетенцію розглядають як:

- знання про граматичні конструкції та розуміння особливості їх вживання в усному та письмовому мовленні; уміння на навички будувати мовленнєву діяльність з урахуванням граматичних одиниць відповідно до стилю мовлення [2, с. 7];
- здатність здобувачів освіти до граматично правильного оформлення своїх думок в усній та письмовій формі і розуміння граматичного матеріалу, що вживаються іншими особами [5, с. 75];
- комплекс знань про граматичні конструкції та можливі засоби вираження граматичних одиниць, а також уміння та навички їх застосування під час спілкування [3];
- володіння граматичними поняттями, а також засобами вираження граматичних конструкцій, навички і уміння адекватно використовувати граматичні конструкції під час усного та письмового спілкування в різних ситуаціях для розв'язання комунікативних завдань [1];
- система знань про граматичні конструкції, які є взаємопов'язані між собою, а також розуміння норм їх вживання у мові, уміння використовувати граматичні конструкції у процесі мовленнєвої діяльності особистості залежно від комунікативного завдання [4, с. 111].

Вивчення граматики у тому чи іншому вигляді є необхідним компонентом опанування іноземною мовою. Саме граматика є основою, за допомогою якої будується грамотне мовлення, адже не можна передати ідею тільки за допомогою лексичних одиниць, адже вони називають тільки предмет або явище. Разом із тим, граматика зорганізує лексику, саме через неї

формується мовленнєві вирази та текстові повідомлення. За допомогою граматичних конструкцій передають різні особливості мовленнєвої діяльності.

Разом із тим, досвід роботи засвідчив, що студенти можуть добре знати граматичні правила, однак, коли їм дають усне або письмове завдання, вони часто допускають граматичні помилки. Стикаючись із цією проблемою необхідно враховувати, що є два види знань, необхідних для опанування іноземною мовою. Вони відомі як явні (свідоме навчання) і неявні (підсвідоме вивчення) знання.

За Еллісом, явні знання стосуються безпосередньо використання мови. Ці знання полегшують розвиток неявної мови. Явні знання, як правило, доступні через контрольовану обробку. До цього виду відносяться знання граматичних правил та правила вживання граматичних конструкцій. Також явні знання через виправлення помилок допомагають студентам прийти до розуміння того чи іншого правила. Це є досить ефективним засобом вивчення граматики, якщо є достатньо часу для його відпрацювання.

Неявні знання є автоматичними та не потребують додаткового опрацювання студентами. Таке знання є несвідомим, інтерналізованим знанням іноземної мови, яка доступна під час спонтанного мовлення або виконання завдання. Неявні знання отримуються під час природного процесу вивчення мови. Це означає, що людина застосовує певне граматичне правило, так само як дитина, яка вивчає свою рідну мову [9].

За Брауном особа імпліцитно вивчає різні аспекти мови (наприклад, фонологічні, синтаксичні, семантичні, прагматичні правила мови), але не може чітко пояснити ці правила. Так, часто студенти правильно використовують займенники, але не можуть пояснити яке саме правило вони застосовують у мовленні.

Відомо, що існує декілька підходів до формування граматичної компетентності студентів нелінгвістичних. Так, найрозповсюдженішими з них є:

- граматики-перекладацький підхід;
- комунікативний підхід;
- підхід із використанням інформаційних технологій.

Так, граматики-перекладацький підхід вважається традиційним підходом до формування граматичної компетентності, який активно почали використовувати у другій половині ХХ століття. У цьому підході використовується як іноземна, так і рідна мова.

Як зазначено Л. Фріманом в роботі «Методики та принципи викладання мови» метою цього методу є навчити здобувачів освіти читати літературу іноземною мовою та перекладати матеріал здебільше з іноземної мови на рідну. Основний акцент у цьому методі приділяється розвитку навичок читання та письма, тоді як розвитку усного мовлення та аудіювання відводиться другорядне значення. Разом із тим, з огляду на вимоги сьогодення, цей метод

формування граматичної компетентності має низку значних недоліків до яких можна віднести:

- пасивність здобувачів освіти протягом заняття;
- дедуктивний метод викладання граматики;
- невисока взаємодія студентів між собою;
- великий відсоток використання рідної мови під час заняття;
- викладання лексики у формі списку ізольованих слів;
- на відпрацювання лексичних одиниць часто відводяться вправи на переклад не пов'язаних між собою речень [6; 12]

Отже, не існує одностайної думки щодо використання цього підходу до формування граматичної компетентності. Багато викладачів вважають, що викладання граматики окремо не є ефективним, оскільки у цьому випадку вивчається лише як будується окреме речення. Тому часто здобувачі освіти гарно виконують вправи на підставлення та використання цього правила, правильно виконують вправи на переклад але допускають граматичні помилки під час спілкування або письма.

Ми вважаємо, що такий підхід є досить ефективним на початковому етапі вивчення мови, коли студентам складно сприймати матеріал (особливо граматичний) англійською мовою або під час первинного ознайомлення з темою, що вивчається або лексичними одиницями. Разом із тим, надалі, із збільшенням знань у здобувачів освіти варто відходити від цього підходу та все більше приділяти увагу комунікативному підходу до викладання англійської мови. Такий підхід є пріоритетним для більшості викладачів, адже він має допомогти студентам не тільки засвоїти граматичні структури та правила мови, але й допомогти їм правильно використовувати її під час усного та письмового спілкування.

Зазначимо, що комунікативний підхід до викладання іноземної мови з'явився у 1970хх роках у результаті спільних зусиль експертів Ради Європи і з того часу вважається одним із найефективніших підходів до вивчення іноземної мови взагалі та формування граматичної компетентності зокрема.

Цей підхід спрямовано на формування у студентів сприйняття і розуміння іноземної мови, а також засвоєння інформації для побудови мовленнєвих висловлювань. Причому, формування мовленнєвих навичок і умінь має бути максимально наближеними до реального спілкування.

Узагальнюючи наукову літературу, можна виділити основні принципи комунікативного підходу до формування граматичної компетентності, серед яких:

- принцип мовленнєвої спрямованості процесу навчання;
- принцип врахування індивідуальної траєкторії розвитку студента;

- принцип функціональності;
- принцип ситуативності;
- принцип новизни.

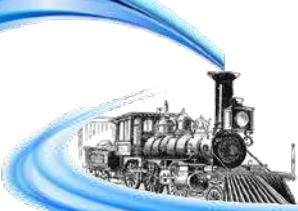
Так, принцип мовленнєвої спрямованості полягає як у досягненні мовленнєвої практичної мети, так і розумінні того, що шлях до досягнення цієї мети знаходиться саме у практичному використанні мови. Під принципом врахування індивідуальної траєкторії розвитку студента мається на увазі врахування усіх властивостей здобувача освіти як особистості (наявних в нього умінь та навичок, його умінні здійснити мовленнєву діяльність, добору вправ, які відповідають рівню знань та інтересам студентів). Принцип функціональності забезпечує добір відповідного за рівнем та потребами навчального матеріалу для студентів, а принцип ситуативності полягає в відборі матеріалу відповідно до тих життєвих ситуацій, які є цікавими для здобувачів освіти як у повсякденному житті, так і під час здійснення професійних обов'язків. Щодо принципу новизни, то процес спілкування має характеризуватися зміною навчальної діяльності та бути різноманітним, щоб підтримувати цікавість студентів до вивчення предмета.

Комунікативний підхід означає, що наприкінці вивчення теми студенти мають побачити як те чи інше граматичне правило використовується під час реального спілкування, тобто граматичний матеріал не може бути основним об'єктом і головною метою навчальної діяльності [8; 9].

В основі комунікативного підходу полягає вербальне спілкування, або іншими словами мовленнєва ситуація. Для того, щоб студенти у реальному житті змогли спілкуватися з носіями англійської мови під час аудиторних занять створюються навчальні ситуації, які дозволяють їм потренуватися та застосувати на практиці граматичні правила. Такі навчальні ситуації спонукають здобувачів освіти до активної роботи під час занять та стимулюють їх самостійну роботу. Це пов'язано з тим, що у цьому випадку у студентів активізується мовленнєва та розумова діяльність. Ситуативність навчальної діяльності має на увазі організацію та зміст навчальних матеріалів, грамотну з методичної точки зору побудову заняття, високий рівень кваліфікації викладача тощо.

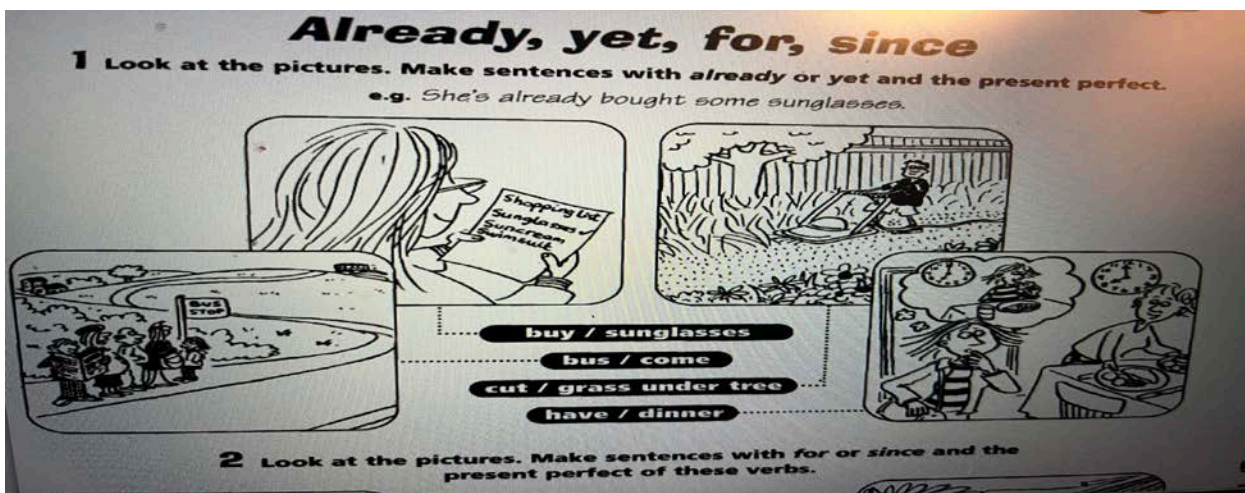
Проілюструємо підхід до вивчення та закріплення Present Perfect зі студентами 2 курсу факультету службово-бойової діяльності Київського інституту національної гвардії України.

Досвід роботи засвідчив, що навіть студенти з досить високим рівнем знань відчують деякі проблеми з використанням цього часу та не завжди правильно його вживають в усному спонтанному мовленні. Тому, під час вивчення цієї граматичної теми ми починаємо з пояснення побудови цього

часу та вправ на його вживання (вправи на розкриття дужок, вправи на підставлення та за необхідності вправи на переклад). Погоджуємося з тим, що ці вправи не викликають великої зацікавленості з боку студентів, але є необхідними для подальшого формування граматичної компетенції та впровадження комунікативних завдань.

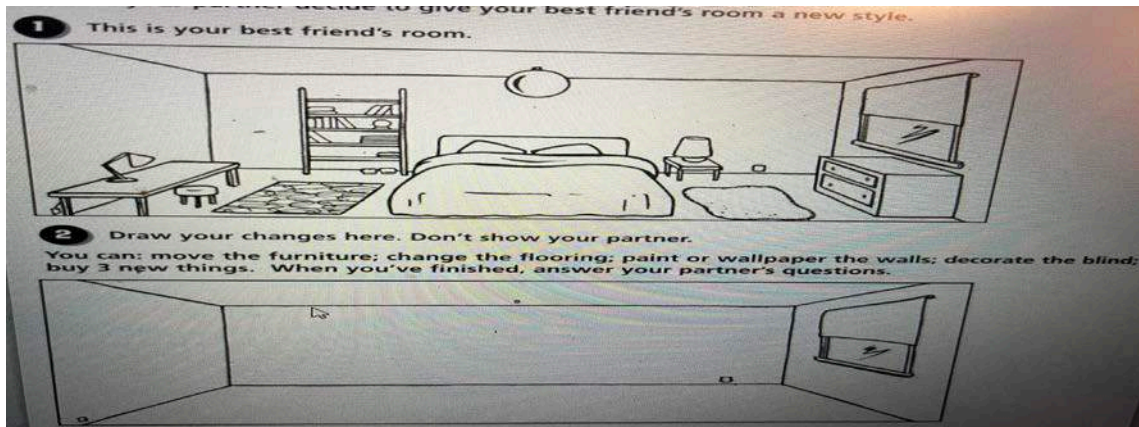
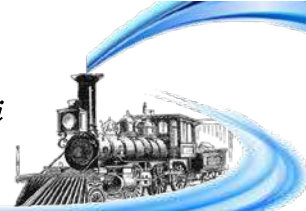
Після цього ми переходимо безпосередньо до комунікативної діяльності. Причому, необхідно зауважити, що зі студентами будь-якого рівня доцільно використовувати наочність, адже це стимулює їх до виконання завдань та додає цікавості завданням. Так, зі студентами з рівнем володіння мовою B1 ми користуємося додатковими матеріалами з книг “Timesaver Visual Grammar” та “Timesaver Grammar Activities”. Спочатку ми пропонуємо студентам завдання на відпрацювання “for”, “since”, “already”. За допомогою картинок здобувачі освіти мають скласти речення, використовуючи зазначені слова. Представимо частину завдання для більш чіткого розуміння вправи:

[11, с. 30]

Складання речень на основі візуального матеріалу дозволяє здобувачам освіти краще зрозуміти різницю між цими граматичними елементами та готує їх до подальшої мовленнєвої діяльності.

Після цього ми пропонуємо їм іншу вправу на засвоєння Present Perfect, яка називається “Changing Room”. Для виконання цього виду діяльності студенти поділяються на пари та їм видається такий матеріал:

[10, с. 12]

На верхній картинці представлено кімнату найкращого друга. Студентам пропонується «зробити перестановку» в кімнаті, не показуючи її своєму партнеру. Для цього студенти можуть ставити такі питання як:

where have you put the bed?

what have you done to the wall?

have you changed the flooring?

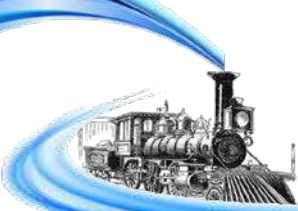
have you thrown away the carpets? etc.

Отримуючи відповіді на запитання студент схематично зображує розташування меблів, а після цього вони порівнюють малюнки, які мають вийти однаковими. Після цього вони міняються ролями. Закінчуємо відпрацювання Present Perfect вправою з використанням лексики професійного спрямування, відтворюючи діалоги юридичної тематики.

Третім важливим підходом до формування граматичної компетенції є використання інформаційних технологій, адже у сучасну технологічну епоху неможливо переоцінити їх значення в освітньому процесі. Зазначимо, що потужного поштовху розвиток он-лайн освіти набув у 2019 році з початком пандемії COVID-19, яка змінила життя людей у всьому світі та стала каталізатором трансформаційних змін в освіті.

На цьому етапі в історії людства Інтернет став рятувальним кругом, який дозволив подолати прірву між ізоляцією та зв'язком. Це був період величезних змін в освіті, оскільки багато студентів знайшли життєздатну освіту у віртуальній сфері, яка вперше запропонувала автономію навчання у формі синхронного та асинхронного досвіду навчання. Наслідки пандемії у 2019 році були далекосяжними для освіти в усьому світі, включаючи розвиток граматичної компетенції здобувачів освіти [7; 14].

Використання граматичних онлайн-ресурсів є однією з довгострокових інновацій з точки зору вивчення іноземної мови у XXI столітті. Дослідження

засвідчили, що якість онлайн-матеріалів і навички цифрової грамотності студентів є основними факторами, які впливають на здатність ефективно орієнтуватися в цих цифрових інструментах з різними рівнями успіху. Після пандемії інтеграція технологій у навчання граматики прискорилося, що привело до інноваційних підходів, і, щоб задовольнити новий попит, багато адаптивних навчальних платформ, віртуальних класів та інструментів перевірки граматики набули популярності [13].

Сьогодні науковці досліджують як ці інструменти впливають на граматичну компетентність здобувачів освіти, підкреслюючи потенційні переваги персоналізованого досвіду навчання та негайного зворотного зв'язку. Водночас викладачі й у цьому випадку відіграють ключову роль у формуванні граматичної компетентності студентів, активно адаптуючи свої педагогічні стратегії до онлайн-середовища, наголошуючи на чіткій комунікації, інтерактивній діяльності та диференційованому навчанні [6].

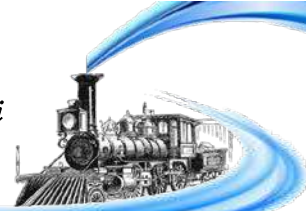
Здатність викладачів ефективно сприяти вивченню граматики у віртуальному середовищі виявилася критичним фактором. Оскільки студенти стали більш відповідальними за своє навчання, такі матеріали для самостійного навчання як зошити з граматики та додаткові ресурси, сьогодні набувають все більшої популярності. Разом із тим, ці матеріали є ефективним, якщо вони враховують особисті інтереси студентів та відповідають їх рівню знань.

Стрімкий розвиток технологій надав нові виміри та висунув нові вимоги до матеріалів для додаткового опрацювання та матеріалів для самостійної роботи. Установлено, що інтерактивні мультимедійні елементи можуть не лише підвищити залучення студентів, але й запропонувати персоналізований досвід навчання. Крім того, науковці виявили, що включення елементів гри може зробити навчання більш приємним і ефективним для здобувачів освіти будь-якого віку та рівня знань [5].

Зазначається, що контекстуалізовані матеріали для додаткового опрацювання та самостійної роботи має великі надії на покращення освітніх результатів, адже задовольняють різноманітні потреби здобувачів освіти та сприяють розвитку їх автономії. До найпоширеніших онлайн ресурсів, які відповідають вимогам зазначеним вище, можна віднести Duolingo, Lingva.Skills, HiNative, LinguaLeo.

З досвіду роботи можна стверджувати, що до основних переваг LinguaLeo, наприклад, студенти відносять такі функції як:

- можливість спілкуватися з іншими користувачами відповідно до власних інтересів (є опція обрання теми, на яку особа бажає поспілкуватися);
- використання онлайн-розмовника для розвитку комунікативної культури;

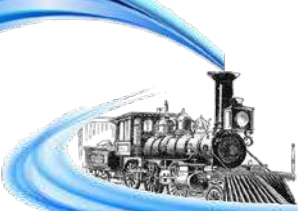
- переклад повідомлень у тому разі, якщо студент не зрозуміє якусь інформацію;
- опанування граматичними структурами починається з ознайомленням з теорією та правилами, що закріплюється відповідними вправами;
- наявність тестів для оцінки рівня володіння граматичним матеріалом;
- логічне структурування інформації на сайті;
- наявність ефективних та цікавих аудіо та відео матеріалів різних рівнів та тематики з оригінальних джерел медіа (Voice of America, навчального відео-курсу університету Stanford тощо);
- вивчення граматики через англійські пісні тощо.

Висновки. Отже, підсумовуючи, зазначимо, що розвиток граматичної компетенції у студентів немовних факультетів є важливим та необхідним елементом вивчення англійської мови. Формування граматичної компетенції є найефективнішим у разі застосування різних підходів залежно від цілі навчання та рівня знань студентів.

Надалі плануємо висвітлити досвід роботи з опрацювання професійної лексики під час роботи зі студентами нелінгвістичних спеціальностей.

Література:

1. Вовк О. Сучасна стратегія формування англійської граматичної компетенції у студентів-філологів // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. № 27 2008. С 5-10.
2. Кушнір Т.І. Формування граматичної компетенції учнів 8-9 класів у процесі вивчення синтаксису: автор. дис. канд. пед. наук, Київ, 2016. 20 с.
3. Мовчун А. Етимологія граматичних термінів // Дивослово. № 7 2000. С. 24-26
4. Одинцова Г. Формування граматичної компетентності майбутніх вчителів початкової школи засобами цікавого мовознавства. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка. 1(1) 2021. С. 109–116.
5. Тригуб І. П. Формування граматичної компетенції у студентів немовних спеціальностей ВНЗ у процесі вивчення англійської // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія. Вип. 10(2) 2014. С. 74-77.
6. Al-Khairi M., Alkandari N. English language education during the COVID-19 pandemic: Perceptions and attitudes of teachers and students in Kuwait // Education Sciences. № 11(1). 2021. № 11(1). P. 1-19
7. Anderson, R. M. The age of the internet and global pandemics: A retrospective analysis of the potential for an internet-driven pandemic. Journal of Epidemiology and Community Health. 2020. № 74(5). P. 361-366
8. Bowen T. Exploiting Texts for Grammar Practice. Macmillan Publishers Ltd. 2005. 156 p
9. Ellis, R. Language acquisition as rational contingency learning // Handbook of research in second language teaching and learning. Vol. 2 2006. PP. 269-293
10. Fletcher M., Munns M. Timesaver grammar activity. Glasgow, 81 p.
11. Fletcher M., Munns M. Timesaver visual grammar. Glasgow, 81 p.
12. Freeman. L. D. Techniques and Principle in Language Teaching. Oxford: Oxford, 2000. 189 p

13. Khezrlou S., Ellis R., Sadeghi K. The effects of computer-assisted glosses on vocabulary acquisition, reading comprehension, and incidental vocabulary learning: A meta-analysis // *Journal of Computer-Assisted Language Learning*. № 34(6) 2020. P. 882-899.

14. UNESCO. Education: From disruption to recovery. <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> Burgess & Sievertsen, 2020

References:

1. Vovk O.(2008) Suchasna stratehiia formuvannia anhlovnoi hramatychnoi kompetensii u studentiv-filolohiv [Modern Strategy of Formation of English Grammatical Competence among Philology Students] *Psyholoho-pedahohichni problemy silskoi shkoly - Psychological and Pedagogical Problems of a Rural School*, 27, 5-10 [in Ukrainian].

2. Kushnir T.I. (2016) Formuvannia hramatychnoi kompetensii uchniv 8-9 klasiv u protsesi vyvchennia syntaksysu [Formation of Grammatical Competence of 8-9 Grade Students in the Process of Syntax Learning]. *avtor. dys. kand. ped. Nauk – thesis in education*, Kyiv, 20 [in Ukrainian].

3. Movchun A. (2000) Etymolohiia hramatychnykh terminiv [Etymology of Grammatical Terms]. *Dyvoslovo – Dyvoslovo*, 7, 24-26 [in Ukrainian].

4. Odyntsova H. (2021) Formuvannia hramatychnoi kompetentnosti maibutnykh vchyteliv pochatkovoї shkoly zasobamy tsikavoho movoznavstva [Formation of Grammatical Competence of Future Primary School Teachers by Means of Interesting Linguistics]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka. Serii: pedahohika - Scientific Notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Pedagogy*, 1(1), 109–116 [in Ukrainian].

5. Trygub I.P. (2014) Formuvannia hramatychnoyi kompetensiyi u studentiv nemovnykh spetsial'nostey VNZ u protsesi vyvchennia anhliys'koyi [The Formation of Grammatical Competence in Students of Non-Linguistic Specialties of Universities in the Process of Learning English]// *Naukovy visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya : Filolohiya. - Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Philology*, 10(2), 74-77 [in Ukrainian].

6. Al-Khairi M., Alkandari N. (2012) English language education during the COVID-19 pandemic: Perceptions and attitudes of teachers and students in Kuwait. *Education Sciences*. 11(1). 1-19 [in English]

7. Anderson, R. M. (2020) The age of the internet and global pandemics: A retrospective analysis of the potential for an internet-driven pandemic. *Journal of Epidemiology and Community Health*, 74(5)., 361-366 [in English]

8. Bowen T. (2005) *Exploiting Texts for Grammar Practice*. Macmillan Publishers Ltd. 156

9. Ellis, R. (2006) Language acquisition as rational contingency learning. *Handbook of research in second language teaching and learning*. 2, 269-293

10. Fletcher M., Munns M. *Timesaver grammar activity*. Glasgow, 81

11. Fletcher M., Munns M. *Timesaver visual grammar*. Glasgow, 81

12. Freeman. L. D. (2000) *Techniques and Principle in Language Teaching*. Oxford: Oxford, 189

13. Khezrlou S., Ellis R., Sadeghi K. (2020) The effects of computer-assisted glosses on vocabulary acquisition, reading comprehension, and incidental vocabulary learning: A meta-analysis. *Journal of Computer-Assisted Language Learning*, 34(6), 882-899

14. UNESCO. Education: From disruption to recovery (2020). <https://en.unesco.org/covid19/educationresponse> Burgess & Sievertsen, 2020